

NIEUWE AANWINST

De schilder in zijn werkplaats

Gerard Dou
1632. Olieverf op
paneel, 59,1 x 43,2 cm
Bijdrage: € 330.000,
waarvan € 30.000 uit
het Daan Cevat Fonds,
€ 90.000 uit het
Themafonds 17de-eeuwse
schilderkunst en € 150.000
uit het BankGiro Loterij
Aankoopfonds
MUSEUM DE LAKENHAL,
LEIDEN

Aangekocht met steun van de
Vereniging Rembrandt (mede
dankzij haar Daan Cevat Fonds,
haar Themafonds 17de-eeuwse
schilderkunst en haar BankGiro
Loterij Aankoopfonds), de
Vereniging van Belangstellenden
in Museum De Lakenhal,
Carla van Steijn en een tweede
particulier die anoniem wenst
te blijven

Hij was niet alleen een van de meest succesvolle schilders van het 17de-eeuwse Leiden, maar ook van de hele Republiek: Gerard Dou (1613-1675). Toch bezat Museum De Lakenhal lange tijd geen werk van deze illustere Leidenaar. Dat veranderde begin dit jaar toen het museum een vroeg schilderij van Dou aankocht.

Een Dou voor Leiden

In 1628 ging Gerard Dou in Leiden in de leer bij Rembrandt. Dou was toen veertien jaar, Rembrandt maar zo'n acht jaar ouder. Misschien kenden ze elkaar al, want beiden waren geboren en getogen Leidenaren - hun ouderlijke huizen lagen zelfs vlakbij elkaar. Ondanks zijn jonge leeftijd had Rembrandt ook al een aardige reputatie opgebouwd als schilder: hij ontving zelfs opdrachten van het stadhoudelijk hof. Constantijn Huygens, de secretaris van de stadhouder, beschreef de jonge Rembrandt als bijzonder begaafd en zelfverzekerd. Gelukkig kwam Dou niet onbeslagen ten ijs: hij had de beginselen van de tekenkunst al geleerd bij de Leidse kunstenaar Bartholomeus Dolendo, en was ook geschoold in het vervaardigen van gebrandschilderd glas. Hij bleef zo'n drie jaar bij Rembrandt, waar hij zich ontwikkelde tot een 'uytnemend Meester', aldus de Leidse chroniqueur Jan Jansz Orlers. Tijdens zijn leerjaren en in de periode daarna, werd Dou duidelijk beïnvloed door het werk van Rembrandt.

GROTE PRECISIE

Het aangekochte schilderij is daar een fraai voorbeeld van. Beide kunstenaars hebben het onderwerp van een schilder aan het werk in zijn atelier afgebeeld. Misschien baseerden Rembrandt en Dou zich daarbij op hun eigen werkplaats, en misschien ook wel op hun eigen kop - sommige kunsthistorici herkennen in de afgebeelde schilders namelijk zelfportretten van de kunstenaars. Naast het onderwerp, vertoont ook Dou's compositie Rembrandteske trekken. Het geënceneerde

De jonge schilder in zijn werkplaats

Rembrandt
ca. 1628. Olieverf op paneel, 24,8 x 31,7 cm
MUSEUM OF FINE ARTS, BOSTON

Schenking Zoe Oliver Sherman Collection ter nagedachtenis aan Lillie Oliver Poor

Musicerend gezelschap

Rembrandt
1626. Olieverf op paneel, 63,5 x 48 cm
RIJKSMUSEUM, AMSTERDAM

Aangekocht met steun van de Vereniging Rembrandt en de Stichting tot Bevordering van de Belangen van het Rijksmuseum in 1976

karakter van de voorstelling, waarbij de figuur zich in een relatief ondiepe ruimte aan de beschouwer presenteert, doet sterk aan Rembrandts vroege werk denken, zoals het *Musicerend gezelschap* in het Rijksmuseum. Op de voorgrond van beide schilderijen is een stilleven te zien, maar bij Dou zijn de objecten zorgvuldiger uitgestald en met grotere precisie geschilderd. De nauwkeurigheid waarmee hij de glanzende klankkast van de luit weergaf, wijst vooruit naar zijn latere handelsmerk: de verbluffend realistische weergave van texturen. Samen met de schedel en het boek op de tafel verwijst de luit hier naar de eindigheid van het menselijke bestaan. Zo'n vanitasstilleven betekende in de context van het schildersatelier waarschijnlijk niet alleen een *memento mori*, maar ook een lofzang op het schildersvak. In vergelijking met de mens heeft een schilderij immers een heel lang leven.

LEIDSE FIJNSCHILDERS

Het werk van Dou werd al tijdens zijn leven in binnen- en buitenland verzameld. Zelfs vorsten als Cosimo de Medici III van Toscane en Catharina van Zweden bewonderden en kochten zijn schilderijen (al stuurde Catharina er ook een paar terug). Zijn succes vertaalde zich ook in artistieke invloed: zijn schildertrant werd overgenomen door diverse leerlingen en navolgers die men later de Leidse fijnschilders is gaan noemen. Allemaal probeerden zij Dou's realistische stofuitdrukkingen na te bootsen, met wisselend resultaat, want het werk van de meester was haast niet te evenaren. Dou was zich bewust van zijn bijzondere kwaliteiten en vroeg hoge prijzen. Vermoedelijk haakten de Leidse

burgemeesters daarom af toen zij een schilderij voor het stadhuis bij hem wilden bestellen.

De Leidse verzamelaar Johan de Bye liet zich er duidelijk niet door afschrikken: hij bezat maar liefst 27 schilderijen van Dou. Ook in de 18de en vroege 19de eeuw bleef het werk van Dou geliefd bij verzamelaars in heel Europa, maar daarna raakte zijn gladde, minutieuze schildertrant steeds meer uit de mode. Met name door de impressionisten kwam de zichtbare schildertoets in hoog aanzien te staan. Waar de late Rembrandt op dat moment uitstekend scoorde, gold Dou plots als zielloos en saai. Zijn schilderijen, eeuwenlang gekoesterd door vorsten en eminente verzamelaars, werden goedkoop - de Alte Pinakothek in München verkocht er zelfs een aantal. De Nederlandse verzamelaars Henri Deterding en Willem van der Vorm kochten prachtige schilderijen van Dou uit die collectie, maar die kwamen beide in Museum Boymans in Rotterdam terecht. Het Stedelijk Museum De Lakenhal in Leiden, de stad waar de schilder zijn leven lang had gewoond, moest het zonder doen. In 1908 kocht De Lakenhal - met steun van de Vereniging Rembrandt - weliswaar een Dou, maar dat schilderij bleek een kopie en werd later gestolen.

Toen in de laatste decennia van de vorige eeuw een herwaardering voor de kunst van Dou optrad, ging dat gepaard met een flinke stijging van de prijzen voor zijn schilderijen. Lange tijd was de schilder in De Lakenhal alleen vertegenwoordigd dankzij genereuze bruiklenen en vreesde men dat Leiden zijn kans op een eigen Dou gemist had. Met de aankoop van dit belangrijke jeugdwerk - nog geen tien jaar nadat het museum ook zijn eerste Rembrandt wist te bemachtigen - behoort die angst tot het verleden. Het museum kan nu blijvend vertellen over een sleutelmoment in de carrière van Dou: het punt waarop hij, nog duidelijk beïnvloed door die andere wereldberoemde Leidenaar, op eigen benen begon te staan. ↘

Laurens Meerman

Kunsthistoricus, medewerker van de Vereniging Rembrandt

De schilder in zijn werkplaats van Gerard Dou in de tentoonstelling Jonge Rembrandt – Rising Star in Museum De Lakenhal, 2019-20

